Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 14 czerwca 2017 r.*

Odesłanie prejudycjalne — Ochrona konsumentów — Procedury alternatywnego rozstrzygania sporów (ADR) — Dyrektywa 2008/52/WE — Dyrektywa 2013/11/UE — Artykuł 3 ust. 2 — Sprzeciw wniesiony przez konsumentów w ramach postępowania w sprawie nakazu zapłaty wszczętego przez instytucję kredytową — Prawo dostępu do wymiaru sprawiedliwości — Ustawodawstwo krajowe przewidujące obowiązek skorzystania z postępowania mediacyjnego — Obowiązek korzystania z pomocy adwokata — Przesłanka dopuszczalności powództwa sądowego

W sprawie C-75/16

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Tribunale Ordinario di Verona (sąd w Weronie, Włochy) postanowieniem z dnia 28 stycznia 2016 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 10 lutego 2016 r., w postępowaniu:

Livio Menini,

Maria Antonia Rampanelli

przeciwko

Banco Popolare Società Cooperativa,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: R. Silva de Lapuerta (sprawozdawca), prezes izby, E. Regan, J.C. Bonichot, C.G. Fernlund i S. Rodin, sędziowie,

rzecznik generalny: H. Saugmandsgaard Øe,

sekretarz: R. Schiano, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 24 listopada 2016 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu rządu włoskiego przez G. Palmieri, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez D. Del Gaiza, avvocato dello Stato,

— w imieniu rządu niemieckiego przez M. Hellmanna i T. Henzego, działających w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: włoski.

— w imieniu Komisji Europejskiej przez E. Montaguti, C. Valero i M. Wilderspina, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 16 lutego 2017 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE (dyrektywa w sprawie ADR w sporach konsumenckich; Dz.U. 2013, L 165, s. 63) i dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/52/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2008, L 136, s. 3; sprostowanie Dz.U. 2013, L 281, s. 30).

2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu między Liviem Meninim i Marią Antonią Rampanelli a Banco Popolare **Società Cooperativa** w przedmiocie uregulowania ujemnego salda rachunku bieżącego, którego posiadaczami w Banco Popolare są L. Menini i M. Rampanelli, w następstwie udzielonego im przez ten bank kredytu.

Ramy prawne

Prawo Unii

Dyrektywa 2008/52

3 Motywy 8 i 13 dyrektywy 2008/52 mają następujące brzmienie:

„(8) Przepisy niniejszej dyrektywy powinny mieć zastosowanie wyłącznie do mediacji w sporach o charakterze transgranicznym, lecz nic nie powinno uniemożliwiać państwom członkowskim stosowania takich przepisów również do postępowania mediacyjnego w sprawach krajowych.

[…]

(13) Mediacja na mocy niniejszej dyrektywy powinna być dobrowolna w tym znaczeniu, że strony same zajmują się przeprowadzeniem postępowania i mogą je organizować zgodnie ze swoim życzeniem oraz zakończyć je w dowolnym terminie […]”.

4 Zgodnie z art. 1 tej dyrektywy:

„1. Celem niniejszej dyrektywy jest ułatwienie dostępu do alternatywnych metod rozwiązywania sporów oraz promowanie polubownego rozwiązywania sporów przez zachęcanie do korzystania z mediacji oraz przez zapewnienie wyważonej relacji między mediacją a postępowaniem sądowym.

2. Niniejsza dyrektywa ma zastosowanie, w przypadku sporów o charakterze transgranicznym, do spraw cywilnych i handlowych, z wyjątkiem praw i obowiązków, którymi zgodnie z właściwym obowiązującym prawem strony nie mogą swobodnie dysponować. Nie rozszerza się jej stosowania w szczególności na sprawy skarbowe, celne i administracyjne lub odpowiedzialność państwa za działania lub zaniechania w wykonywaniu władzy publicznej (acta iure imperii).

[…]”.

5 Artykuł 2 ust. 1 owej dyrektywy stanowi:

„Do celów niniejszej dyrektywy dany spór uznaje się za spór o charakterze transgranicznym, jeśli przynajmniej jedna ze stron ma miejsce zamieszkania lub zwykłe miejsce pobytu w innym państwie członkowskim niż państwo miejsca zamieszkania lub zwykłego miejsca pobytu którejkolwiek z pozostałych stron w dniu, w którym:

a) strony postanowiły skorzystać z mediacji po zaistnieniu sporu;

b) sąd postanowił o przeprowadzeniu mediacji;

c) obowiązek skorzystania z mediacji wynika z prawa krajowego; lub

d) do celów art. 5 strony zachęcono do skorzystania z mediacji”.

6 Artykuł 3 lit. a) tej dyrektywy definiuje pojęcie „mediacji” jako zorganizowane postępowanie o dobrowolnym charakterze, bez względu na jego nazwę lub określenie, w którym przynajmniej dwie strony sporu próbują same osiągnąć porozumienie w celu rozwiązania ich sporu, korzystając z pomocy mediatora. Postępowanie takie może zostać zainicjowane przez strony albo może je zaproponować lub zarządzić sąd lub nakazać prawo państwa członkowskiego.

7 Artykuł 5 ust. 2 dyrektywy 2008/52 przewiduje:

„Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla ustawodawstwa krajowego, które nakłada obowiązek skorzystania z mediacji lub uzależnia ją od zachęt lub sankcji, bez względu na to, czy rozpoczęło się już postępowanie sądowe, pod warunkiem że ustawodawstwo to nie utrudnia stronom korzystania z ich prawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości”.

Dyrektywa 2013/11

8 Zgodnie z motywami 16, 19 i 45 dyrektywy 2013/11:

„(16) […] Niniejsza dyrektywa powinna mieć zastosowanie do skarg składanych przez konsumentów przeciwko przedsiębiorcom. Nie powinna mieć ona zastosowania do skarg składanych przez przedsiębiorców przeciwko konsumentom ani do sporów między przedsiębiorcami. Nie powinna ona jednak uniemożliwiać państwom członkowskim przyjmowania lub utrzymywania w mocy przepisów dotyczących procedur pozasądowego rozstrzygania takich sporów.

[…]

(19) Niektóre obowiązujące akty prawne Unii zawierają już przepisy dotyczące [alternatywnego rozstrzygania sporów (ADR)]. Aby zagwarantować pewność prawa, należy wprowadzić przepis stanowiący, iż w przypadku kolizji norm niniejsza dyrektywa ma charakter nadrzędny, chyba że w sposób wyraźny przewidziano inaczej. W szczególności niniejsza dyrektywa powinna pozostawać bez uszczerbku dla przepisów dyrektywy [2008/52], która ustanawia już ramy systemów mediacji na poziomie Unii, w przypadku sporów transgranicznych, a przy tym nie uniemożliwia stosowania jej w odniesieniu do wewnętrznych systemów mediacji. Niniejsza dyrektywa ma być horyzontalnie stosowana do wszystkich rodzajów postępowań ADR, w tym również postępowań ADR objętych dyrektywą [2008/52].

[…]

(45) Prawo do skutecznego środka prawnego i prawo dostępu do bezstronnego sądu są prawami podstawowymi określonymi w art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej. Dlatego też postępowania ADR nie powinny zmierzać do zastąpienia postępowań sądowych i nie powinny pozbawiać konsumentów ani przedsiębiorców ich praw do dochodzenia roszczeń przed sądami. Niniejsza dyrektywa nie powinna zatem uniemożliwiać stronom korzystania z przysługującego im prawa dostępu do systemu sądowego. W przypadku gdy spór nie może zostać rozstrzygnięty w ramach danego postępowania ADR, którego wynik nie jest wiążący, stronom nie powinno się uniemożliwiać wszczęcia postępowania sądowego w odniesieniu do tego sporu. Państwa członkowskie powinny mieć swobodę wyboru odpowiednich środków do osiągnięcia tego celu. Powinny mieć one możliwość wprowadzenia przepisów przewidujących, między innymi, że podczas trwania postępowania ADR nie będzie upływał termin przedawnienia".

9 Artykuł 1 tej dyrektywy ma następujące brzmienie:

„Celem niniejszej dyrektywy jest – poprzez osiągnięcie wysokiego poziomu ochrony konsumentów – przyczynianie się do należytego funkcjonowania rynku wewnętrznego dzięki zapewnieniu konsumentom możliwości dobrowolnego składania skarg na działania przedsiębiorców do podmiotów oferujących niezależne, bezstronne, przejrzyste, skuteczne, szybkie i uczciwe [ADR]. Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla ustawodawstwa krajowego nakładającego obowiązek uczestnictwa w takich postępowaniach, pod warunkiem że ustawodawstwo to nie uniemożliwia stronom korzystania z przysługującego im prawa dostępu do systemu sądowego [wymiaru sprawiedliwości]".

10 Artykuł 3 wspomnianej dyrektywy stanowi:

„1. O ile niniejsza dyrektywa nie stanowi inaczej, jeżeli jakikolwiek przepis niniejszej dyrektywy koliduje z przepisem innego unijnego aktu prawnego dotyczącym pozasądowych postępowań w sprawie dochodzenia roszczeń wszczynanych przez konsumenta przeciwko przedsiębiorcy, przepis niniejszej dyrektywy jest nadrzędny.

2. Niniejsza dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla dyrektywy [2008/52].

[…]".

11 Artykuł 4 tej dyrektywy ma następujące brzmienie:

„1. Na użytek niniejszej dyrektywy:

a) »konsument« oznacza każdą osobę fizyczną działającą w celach niezwiązanych z jej działalnością handlową, gospodarczą, rzemieślniczą lub wykonywaniem wolnego zawodu;

b) »przedsiębiorca« oznacza każdą osobę fizyczną lub prawną, niezależnie od tego, czy jest to podmiot publiczny czy prywatny, która działa – w tym również za pośrednictwem jakiejkolwiek innej osoby działającej w jej imieniu lub na jej rzecz – w celach związanych z jej działalnością handlową, gospodarczą, rzemieślniczą lub wykonywaniem wolnego zawodu;

c) »umowa sprzedaży« oznacza każdą umowę, na mocy której przedsiębiorca przenosi lub zobowiązuje się do przeniesienia własności towarów na konsumenta, a konsument płaci lub zobowiązuje się do zapłacenia ich ceny, w tym również każdą umowę, której przedmiotem są równocześnie towary oraz usługi;

d) »umowa o świadczenie usług« oznacza każdą umowę inną niż umowa sprzedaży, na mocy której przedsiębiorca świadczy lub zobowiązuje się do świadczenia usługi na rzecz konsumenta, a konsument płaci lub zobowiązuje się do zapłacenia jej ceny;

e) »spór krajowy« oznacza spór powstały w związku z umową sprzedaży towarów lub umową o świadczenie usług w sytuacji, w której w momencie zamawiania towarów lub usług konsument ma miejsce zamieszkania w tym samym państwie członkowskim, w którym przedsiębiorca ma siedzibę;

f) »spór transgraniczny« oznacza spór powstały w związku z umową sprzedaży towarów lub umową o świadczenie usług w sytuacji, w której w momencie zamawiania towarów lub usług konsument ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie, w którym przedsiębiorca ma siedzibę;

g) »postępowanie ADR« oznacza postępowanie, o którym mowa w art. 2, spełniające wymogi niniejszej dyrektywy i prowadzone przez podmiot ADR;

h) »podmiot ADR« oznacza każdy podmiot, bez względu na nadaną mu lub używaną w stosunku do niego nazwę, utworzony na stałe i oferujący rozstrzygnięcie sporu w ramach postępowania ADR, umieszczony w wykazie zgodnie z art. 20 ust. 2;

i) »właściwy organ« oznacza każdy organ publiczny ustanowiony na szczeblu krajowym, regionalnym lub lokalnym wyznaczony przez państwo członkowskie do celów niniejszej dyrektywy.

2. Przedsiębiorca »ma siedzibę«:

— jeśli przedsiębiorca jest osobą fizyczną – tam, gdzie znajduje się jego miejsce prowadzenia działalności,

— jeśli przedsiębiorca jest spółką lub inną osobą prawną lub stowarzyszeniem osób fizycznych lub prawnych – tam, gdzie znajduje się jego siedziba statutowa, główny organ zarządzający lub miejsce prowadzenia działalności, w tym oddział, agencja lub inny zakład.

3. Podmiot ADR »ma siedzibę«:

— jeśli jest on prowadzony przez osobę fizyczną – w miejscu, w którym prowadzi działalność ADR,

— jeśli jest on prowadzony przez osobę prawną lub stowarzyszenie osób fizycznych lub prawnych – w miejscu, w którym ta osoba prawna lub stowarzyszenie osób fizycznych lub prawnych prowadzi działalność ADR,

— jeśli jest on prowadzony przez organ lub inny podmiot publiczny – w miejscu, gdzie znajduje się siedziba tego organu administracyjnego lub innego podmiotu publicznego”.

12 Artykuł 8 dyrektywy 2013/11 otrzymał następujące brzmienie:

„Państwa członkowskie zapewniają, by postępowania ADR były skuteczne i spełniały następujące wymogi:

a) postępowanie ADR jest łatwo dostępne dla obu stron w formie internetowej i nieinternetowej bez względu na ich siedzibę lub miejsce zamieszkania;

b) strony mogą uczestniczyć w postępowaniu bez obowiązku korzystania z pomocy prawnika lub doradcy prawnego, jednakże w ramach postępowania strony nie mogą być pozbawione prawa do zasięgnięcia niezależnej porady ani do bycia reprezentowanym lub wspieranym przez stronę trzecią na dowolnym jego etapie;

c) postępowanie ADR jest dla konsumentów nieodpłatne lub dostępne za opłatą o nieznacznej wysokości;

[…]”.

13 Zgodnie z art. 9 tej dyrektywy:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, aby w postępowaniach ADR:

[…]

b) strony zostały poinformowane o tym, że nie są zobowiązane do korzystania z pomocy prawnika lub doradcy prawnego, lecz mogą zwrócić się o niezależną poradę lub być reprezentowane lub wspierane przez stronę trzecią na dowolnym etapie postępowania;

[…]

2. W postępowaniach ADR mających na celu rozstrzygnięcie sporu poprzez zaproponowanie rozwiązania państwa członkowskie zapewniają, aby:

a) strony miały możliwość wycofania się z postępowania na dowolnym etapie, jeżeli nie będą zadowolone ze skuteczności lub z przebiegu postępowania. Są informowane o tym prawie przed rozpoczęciem postępowania. W przypadku gdy przepisy krajowe przewidują obowiązkowy udział przedsiębiorcy w postępowaniach ADR, niniejsza litera ma zastosowanie wyłącznie do konsumenta;

[…]

3. W przypadku gdy zgodnie z prawem krajowym postępowania ADR przewidują, że ich wynik jest wiążący dla przedsiębiorcy, jeżeli konsument przyjął zaproponowane rozwiązanie, art. 9 ust. 2 traktuje się jako mający zastosowanie wyłącznie do konsumenta”.

14 Artykuł 12 wspomnianej dyrektywy stanowi:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, aby upływ terminu przedawnienia w trakcie postępowania ADR, którego wynik nie jest wiążący, nie pozbawiał stron, które próbują rozwiązać spór, możliwości wszczęcia w późniejszym czasie postępowania sądowego dotyczącego tego sporu.

2. Ustęp 1 pozostaje bez uszczerbku dla przepisów dotyczących okresu [przedawnienia] zawartych w umowach międzynarodowych, których stroną są państwa członkowskie”.

Prawo włoskie

15 Artykuł 4 ust. 3 decreto legislativo n. 28 Attuazione dell’articolo 60 della legge 18 giugno 2009, n. 69, in materia di mediazione finalizzata alla conciliazione delle controversie civili e commerciali (dekretu ustawodawczego nr 28 dotyczącego wykonania art. 60 ustawy nr 69 z dnia 18 czerwca 2009 r. o mediacji w sprawach cywilnych i handlowych) z dnia 4 marca 2010 r. (GURI nr 53 z dnia 5 marca 2010 r., s. 1; zwanego dalej „dekretem ustawodawczym nr 28/2010”), który dokonuje transpozycji dyrektywy 2008/52, w brzmieniu mającym zastosowanie ratione temporis, przewiduje:

„W chwili udzielania zlecenia adwokat jest zobowiązany do poinformowania osoby korzystającej z pomocy prawnej o możliwości skorzystania z postępowania mediacyjnego uregulowanego w niniejszym dekrecie oraz o ulgach podatkowych, o których mowa w art. 17 i 20. Adwokat informuje ponadto osobę korzystającą z pomocy prawnej o przypadkach, w których przeprowadzenie

postępowania mediacyjnego stanowi warunek dopuszczalności powództwa w postępowaniu sądowym. Powyższa informacja musi zostać przekazana na piśmie w sposób wyraźny. W przypadku naruszenia obowiązków informacyjnych umowa pomiędzy adwokatem i osobą korzystającą z pomocy prawnej może podlegać unieważnieniu […]".

16 Artykuł 5 dekretu ustawodawczego nr 28/2010 stanowi:

„[…]

1-bis. Kto zamierza wytoczyć powództwo dotyczące sporu w przedmiocie […] umów ubezpieczeniowych, bankowych i finansowych, jest zobowiązany do uprzedniego wszczęcia, przy pomocy adwokata, postępowania mediacyjnego w myśl niniejszego dekretu albo postępowania pojednawczego przewidzianego przez dekret ustawodawczy nr 179 z dnia 8 października 2007 r., albo postępowania ustanowionego w art. 128-bis tekstu jednolitego ustaw dotyczących bankowości i kredytu, o którym mowa w dekrecie ustawodawczym nr 385 z dnia 1 września 1993 r., z późniejszymi zmianami, w dziedzinach, które są w nim uregulowane. Wszczęcie postępowania mediacyjnego jest warunkiem dopuszczalności powództwa sądowego […].

[…]

2-bis. W sytuacji, w której wszczęcie postępowania mediacyjnego stanowi warunek dopuszczalności powództwa sądowego, warunek ten uznaje się za spełniony, jeżeli pierwsze spotkanie przed mediatorem kończy się bez osiągnięcia porozumienia.

[…]

4. Ustępy 1-bis i 2 nie mają zastosowania do:

a) w postępowaniach nakazowych, w tym dotyczących sprzeciwu, aż do ogłoszenia wyroku w przedmiocie wniosków o udzielenie i zawieszenia wykonania tymczasowego;

[…]".

17 Artykuł 8 tego dekretu ustawodawczego ma następujące brzmienie:

„1. W chwili złożenia wniosku o przeprowadzenie mediacji osoba odpowiedzialna podmiotu wyznacza mediatora i ustala pierwsze spotkanie stron w terminie nieprzekraczającym 30 dni od dnia złożenia wniosku. Wniosek przekazuje się drugiej stronie postępowania i powiadamia się ją o terminie pierwszego spotkania wszelkimi środkami właściwymi do zapewnienia ich otrzymania także przez powoda. Podczas pierwszego i kolejnych spotkań, aż do zakończenia postępowania, strony zobowiązane są do korzystania z pomocy adwokata […].

[…]

4-bis. W razie nieuczestniczenia strony w postępowaniu mediacyjnym bez uzasadnionej przyczyny sąd może wysnuć wnioski w zakresie dowodów w późniejszym postępowaniu sądowym w myśl art. 116 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego. Sąd nakazuje stronie, która w sytuacji przewidzianej w art. 5 nie uczestniczyła w postępowaniu bez uzasadnionej przyczyny, wpłacenie na rzecz skarbu państwa kwoty w wysokości odpowiadającej standardowej opłacie sądowej.

[…]".

18 Decreto legislativo n. 130 Attuazione della direttiva 2013/11/UE sulla risoluzione alternativa delle controversie dei consumatori, che modifica il regolamento (CE) n. 2006/2004 e la direttiva 2009/22/CE [dekret ustawodawczy nr 130 dokonujący transpozycji dyrektywy 2013/11/UE w sprawie pozasądowego rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE] z dnia 6 sierpnia 2015 r. (GURI nr 191 z dnia 19 sierpnia 2015 r.; zwany dalej „dekretem ustawodawczym nr 130/2015") wprowadził do decreto legislativo n. 206, recante Codice del consumo (dekretu ustawodawczego nr 206 dotyczącego kodeksu konsumenta) z dnia 6 września 2005 r. (GURI nr 235 z dnia 8 października 2005 r.; zwanego dalej „kodeksem konsumenta") tytuł II-bis, zatytułowany „Pozasądowe rozstrzyganie sporów". Objęty owym nowym tytułem art. 141 tego kodeksu, zmienionego dekretem ustawodawczym nr 130/2015, stanowi:

„[…]

4. Przepisy zawarte w niniejszym tytule mają zastosowanie do dobrowolnych pozasądowych postępowań, także z wykorzystaniem technik telematycznych, rozstrzygania krajowych i transgranicznych sporów pomiędzy konsumentami i przedsiębiorcami mającymi miejsce zamieszkania lub siedzibę w Unii Europejskiej, w ramach których to postępowań podmiot ADR proponuje rozwiązanie lub zwołuje strony celem osiągnięcia polubownego rozwiązania, oraz w szczególności do podmiotów zajmujących się mediacją w przedmiocie spraw konsumenckich, wpisanych do specjalnej sekcji, o której mowa w art. 16 ust. 2 i 4 [dekretu ustawodawczego nr 28/2010], a także do innych podmiotów ADR ustanowionych w wykazach prowadzonych i nadzorowanych przez organy, o których mowa w ust. 1 lit. i), lub wpisanych do tych wykazów, po sprawdzeniu spełnienia warunków i zgodności ich organizacji i ich procedur z przepisami niniejszego tytułu […].

[…]

6. Pozostają w mocy następujące przepisy przewidujące obowiązkowość pozasądowych procedur rozstrzygania sporów:

a) art. 5 ust. 1-bis [dekretu ustawodawczego nr 28/2010] regulujący przypadki, w których mediacja w sprawach cywilnych i handlowych stanowi przesłankę dopuszczalności;

[…]".

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

19 Banco Popolare udzieliło L. Meniniemu i M.A. Rampanelli kredytu w rachunku bieżącym na podstawie trzech kolejnych umów w celu umożliwienia im nabycia akcji, w tym akcji wyemitowanych przez samo Banco Popolare lub inne należące do niego spółki.

20 W dniu 15 czerwca 2015 r. Banco Popolare uzyskało nakaz zapłaty przeciw L. Meniniemu i M.A. Rampanelli na kwotę 991 848,21 EUR, odpowiadającą saldu ich długu, który jak twierdził bank, wynikał z umowy podpisanej w dniu 16 lipca 2009 r. w celu otwarcia rachunku bieżącego zabezpieczonego hipoteką. Livio Menini i M.A. Rampanelli wnieśli sprzeciw od tego nakazu, wnosząc o zawieszenie związanych z nim tymczasowych środków wykonawczych.

21 Sąd odsyłający, Tribunale Ordinario di Verona (sąd w Weronie, Włochy), zauważa, że zgodnie z prawem krajowym takie postępowanie w przedmiocie sprzeciwu jest dopuszczalne tylko pod warunkiem, że strony uprzednio wszczęły postępowanie mediacyjne na podstawie art. 5 ust. 1-bis i 4 dekretu ustawodawczego nr 28/2010. Sąd ten uznał także, że zawisły przed nim spór należy do zakresu stosowania kodeksu konsumenta, zmienionego dekretem ustawodawczym nr 130/2015, który dokonał transpozycji do prawa włoskiego dyrektywy 2013/11. Livio Menini i M.A. Rampanelli powinni

bowiem być uważani za „konsumentów” w rozumieniu art. 4 lit. a) tej dyrektywy, ponieważ zawarli oni umowy mogące zostać zakwalifikowane jako „umowy o świadczenie usług” w rozumieniu art. 4 lit. d) wspomnianej dyrektywy.

22 Zdaniem sądu odsyłającego nie jest oczywiste, iż z faktu, że dyrektywa 2013/11 powołuje się bezpośrednio na dyrektywę 2008/52, wynika, że w dyrektywie 2013/11 zamierzano zastrzec na rzecz państw członkowskich raczej możliwość przewidzenia obowiązku skorzystania z postępowania mediacyjnego niż z postępowania ADR przewidzianego w dyrektywie 2013/11 w dziedzinie sporów dotyczących konsumentów. Artykuł 5 ust. 2 dyrektywy 2008/52, umożliwiając państwom członkowskim przewidzenie mediacji jako przesłanki dopuszczalności powództw, nie ma bowiem wiążącego charakteru i pozostawia ten wybór w gestii państw członkowskich.

23 Niemniej jednak sąd odsyłający uważa, że przepisy prawa włoskiego w dziedzinie obowiązkowej mediacji są sprzeczne z dyrektywą 2013/11. Dyrektywa ta ustanawia bowiem jednolity, wyłączny i zharmonizowany system w przypadku sporów dotyczących konsumentów, wiążący państwa członkowskie co do realizacji celu zamierzonego w tej dyrektywie. Dyrektywa 2013/11 powinna zatem mieć zastosowanie również do postępowań, których dotyczy dyrektywa 2008/52.

24 Sąd odsyłający zaznacza także fakt, że art. 9 dyrektywy 2013/11 pozostawia stronom nie tylko wybór uczestnictwa w postępowaniu ADR, ale również wybór wycofania się z tego postępowania na każdym etapie, skutkiem czego przewidziany w prawie krajowym obowiązek skorzystania z mediacji spowodowałby, że konsument znalazłaby się w sytuacji bardziej niekorzystnej niż sytuacja, w której znalazłby się on, gdyby skorzystanie z mediacji miało wyłącznie charakter fakultatywny.

25 Wreszcie, zdaniem sądu odsyłającego przewidziane w prawie krajowym obowiązkowe postępowanie mediacyjne nie jest bowiem zgodne z art. 9 ust. 2 dyrektywy 2013/11, ponieważ w postępowaniu krajowym strony nie mogą wycofać się z postępowania mediacyjnego na każdym etapie i bezwarunkowo, jeżeli nie są zadowolone ze skuteczności lub z przebiegu tego postępowania. Mogą to zrobić, jedynie powołując się na uzasadnioną przyczynę, pod rygorem narażenia się na karę pieniężną, którą sąd zobowiązany jest nałożyć, nawet gdyby strona wycofująca się w ten sposób z postępowania mediacyjnego wygrała sprawę po zakończeniu postępowania sądowego.

26 W tych okolicznościach Tribunale Ordinario di Verona (sąd w Weronie) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy art. 3 ust. 2 dyrektywy [2013/11], w części, w której przewiduje, że dyrektywa ta pozostaje »bez uszczerbku dla dyrektywy [2008/52]«, należy rozumieć w ten sposób, że nie narusza on przysługującej poszczególnym państwom członkowskim możliwości przewidzenia obligatoryjnego postępowania mediacyjnego jedynie w odniesieniu do przypadków, które nie wchodzą w zakres zastosowania dyrektywy [2013/11], to znaczy przypadków, o których mowa w art. 2 ust. 2 dyrektywy [2013/11], sporów wynikających z umów innych niż umowy sprzedaży lub umowy o świadczenie usług, oraz tych, które nie odnoszą się do konsumentów?

2) Czy art. 1 dyrektywy [2013/11], w części, w której zapewnia konsumentom możliwość składania skarg przeciwko przedsiębiorcom do odpowiednich podmiotów oferujących alternatywne metody rozstrzygania sporów, należy interpretować w ten sposób, że przepis ten stoi na przeszkodzie przepisowi krajowemu, który przewiduje skorzystanie z mediacji w jednym ze sporów, o których mowa w art. 2 ust. 1 dyrektywy [2013/11], jako przesłankę dopuszczalności powództwa sądowego wytoczonego przez stronę mogącą zostać uznaną za konsumenta, i w każdym wypadku przepisowi krajowemu, który przewiduje obowiązkową pomoc prawną przy obronie i związane z nią koszty po stronie konsumenta, który bierze udział w mediacji odnoszącej się do jednego ze wspomnianych powyżej sporów, jak również możliwość nieuczestniczenia w mediacji wyłącznie w przypadku wystąpienia uzasadnionego powodu?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

27 Rządy włoski i niemiecki kwestionują dopuszczalność wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym ze względu na to, że dyrektywa 2013/11 nie ma zastosowania w postępowaniu głównym. Rząd włoski twierdzi, że spór ten jest kontynuacją postępowania w sprawie nakazu zapłaty wszczętego przez przedsiębiorcę wobec konsumenta i że z tego tytułu jest on wyłączony z zakresu stosowania dyrektywy 2013/11. Rząd niemiecki uważa natomiast, że sąd odsyłający nie sprecyzował, czy wprowadzone dekretem ustawodawczym nr 28/2010 postępowanie mediacyjne stanowi „postępowanie ADR" przed „podmiotem ADR", zgodnie z definicjami zawartymi w dyrektywie 2013/11, będące jedynym przypadkiem, w którym dyrektywa miałaby zastosowanie.

28 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału odrzucenie przez Trybunał wniosku sądu krajowego jest możliwe tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą wnioskowano, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub z przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, gdy problem jest natury hipotetycznej bądź gdy Trybunał nie dysponuje elementami stanu faktycznego lub prawnego, które są konieczne do udzielenia użytecznej odpowiedzi na przedstawione mu pytania (wyrok z dnia 14 marca 2013 r., Allianz Hungária Biztosító i in., C-32/11, EU:C:2013:160, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo).

29 W niniejszej sprawie okazuje się jednak, że kwestia, czy dyrektywa 2013/11 ma zastosowanie w postępowaniu głównym, jest nierozerwalnie związana z odpowiedziami, których należy udzielić w ramach rozpatrywanego wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. W tych okolicznościach Trybunał jest właściwy do udzielania odpowiedzi w ramach tego wniosku (zob. analogicznie wyrok z dnia 7 marca 2017 r., X i X, C-638/16 PPU, EU:C:2017:173, pkt 37 i przytoczone tam orzecznictwo).

W przedmiocie pytania pierwszego

30 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 3 ust. 2 dyrektywy 2013/11, w części, w której przewiduje, że dyrektywa ta pozostaje „bez uszczerbku" dla dyrektywy 2008/52, należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisowi krajowemu, takiemu jak rozpatrywany w postępowaniu głównym, który przewiduje obowiązkowe postępowanie mediacyjne w przypadku sporów, o których mowa w art. 2 ust. 1 dyrektywy 2013/11.

31 Należy przypomnieć, że art. 1 ust. 1 dyrektywy 2008/52 przewiduje, iż jego celem jest ułatwienie dostępu do alternatywnych metod rozwiązywania sporów oraz ułatwienie polubownego rozwiązywania sporów przez zachęcanie do korzystania z mediacji. W ust. 2 tego artykułu podkreślono, że dyrektywa ta ma zastosowanie w sporach o charakterze transgranicznym w sprawach cywilnych i handlowych, a mianowicie, zgodnie z art. 2 tej dyrektywy, we wszelkich sporach, w których przynajmniej jedna ze stron ma miejsce zamieszkania lub zwykłe miejsce pobytu w innym państwie członkowskim niż państwo miejsca zamieszkania lub zwykłego miejsca pobytu którejkolwiek z pozostałych stron.

32 W niniejszej sprawie jest zaś bezsporne, że postępowanie główne nie jest sporem transgranicznym.

33 Co prawda – jak wskazuje motyw 8 dyrektywy 2008/52 – nic nie stoi na przeszkodzie temu, by państwa członkowskie stosowały przepisy tej dyrektywy do krajowych procesów mediacyjnych, którą to możliwość, jak wynika z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wybrał włoski ustawodawca. Podobnie w motywie 19 dyrektywy 2013/11 przypomniano, że dyrektywa 2008/52 ustanawia ramy systemów mediacji na poziomie Unii w przypadku sporów transgranicznych, a przy tym nie uniemożliwia stosowania jej w odniesieniu do wewnętrznych systemów mediacji.

34 Jednakże, jak wskazał rzecznik generalny w pkt 60 opinii, dokonany przez włoskiego ustawodawcę wybór rozszerzenia zakresu stosowania dekretu ustawodawczego nr 28/2010 na spory krajowe nie może prowadzić do rozszerzenia zakresu stosowania dyrektywy 2008/52 określonego w art. 1 ust. 2 tej dyrektywy.

35 Z powyższego wynika, że ponieważ dyrektywa 2008/52 nie ma zastosowania w sprawie rozpatrywanej w postępowaniu głównym, nie ma konieczności orzekania w kwestii związku między tą dyrektywą a dyrektywą 2013/11. Jeżeli chodzi o kwestię, czy dyrektywa 2013/11 stoi na przeszkodzie przepisowi krajowemu takiemu jak rozpatrywany w postępowaniu głównym, kwestia ta stanowi w szczególności przedmiot drugiego z zadanych przez sąd odsyłający pytań, a zatem powinna zostać zbadana pod tym kątem.

36 W świetle powyższych uwag nie ma potrzeby udzielania odpowiedzi na pytanie pierwsze.

W przedmiocie pytania drugiego

37 Poprzez pytanie drugie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy dyrektywę 2013/11 należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie przepisowi krajowemu, takiemu jak rozpatrywany w postępowaniu głównym, który przewiduje, po pierwsze, obowiązek skorzystania z postępowania mediacyjnego w przypadku sporów, o których mowa w art. 2 ust. 1 tej dyrektywy, jako przesłankę dopuszczalności powództwa sądowego w tych samych sprawach, po drugie, iż w trakcie takiej mediacji konsumenci powinni korzystać z pomocy adwokata, i po trzecie, że konsumenci mogą uchylić się od uprzedniego skorzystania z mediacji, jedynie jeśli wykażą istnienie uzasadnionej przyczyny na poparcie tej decyzji.

38 W celu udzielenia odpowiedzi na to pytanie należy przede wszystkim zbadać, czy dyrektywa 2013/11 może mieć zastosowanie do przepisu takiego jak rozpatrywany w postępowaniu głównym.

39 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z art. 1 dyrektywy 2013/11 akt ten ma na celu zapewnienie konsumentom możliwości dobrowolnego składania skarg na działania przedsiębiorców w ramach postępowań ADR.

40 Dyrektywa 2013/11 nie ma zastosowania do wszystkich sporów dotyczących konsumentów, lecz jedynie do postępowań spełniających następujące przesłanki łączne, a mianowicie: po pierwsze, postępowanie powinno być wszczęte przez konsumenta przeciwko przedsiębiorcy w odniesieniu do zobowiązań umownych wynikających z umów sprzedaży lub umów o świadczenie usług, po drugie, zgodnie z art. 4 ust. 1 lit. g) dyrektywy 2013/11 postępowanie to powinno spełniać wymogi owej dyrektywy i w szczególności z tego tytułu być niezależne, bezstronne, przejrzyste, skuteczne, szybkie i uczciwe, i po trzecie, prowadzenie owego postępowania powinno zostać powierzone podmiotowi ADR, to znaczy, zgodnie z art. 4 ust. 1 lit. h) tej dyrektywy, podmiotowi, bez względu na nadaną mu lub używaną w stosunku do niego nazwę, utworzonemu na stałe i oferującemu rozstrzygnięcie sporu w ramach postępowania ADR, umieszczonemu w wykazie zgodnie z art. 20 ust. 2 dyrektywy 2013/11, który to wykaz jest przekazywany Komisji Europejskiej.

41 Aby ustalić, czy dyrektywa 2013/11 ma zastosowanie do postępowania ADR takiego jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, należy zbadać, czy przesłanki te są spełnione.

42 Jeśli chodzi o przesłankę pierwszą, kwestia, czy postępowanie ADR, takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, powinno być uznane za wszczęte nie przez przedsiębiorcę, lecz przez konsumenta, należy do oceny sądu krajowego i wchodzi w zakres stosowania prawa krajowego każdego państwa członkowskiego. W konsekwencji, w odniesieniu do postępowania głównego, do sądu odsyłającego należy dokonanie oceny, czy sprzeciw od nakazu zapłaty oraz powiązany z tym środkiem

wniosek o zawieszenie wykonania tymczasowego stanowią przedstawiony przez konsumenta zarzut o charakterze autonomicznym w stosunku do postępowania w sprawie nakazu zapłaty wszczętego przez przedsiębiorcę kredytowego, takiego jak będący przedmiotem postępowania głównego.

43 W odniesieniu do przesłanek drugiej i trzeciej wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym nie wskazuje, czy przewidziane w prawie włoskim postępowanie mediacyjne toczy się przed podmiotem ADR zgodnie z dyrektywą 2013/11. Podobnie do sądu odsyłającego należy dokonanie oceny, czy podmiot określony w art. 141 ust. 4 kodeksu konsumenta, zmienionego dekretem ustawodawczym nr 130/2015, jest podmiotem ADR, który spełnia przesłanki przewidziane w dyrektywie 2013/11, w zakresie, w jakim stanowi to przesłankę stosowania tej dyrektywy.

44 Z powyższego wynika, że dyrektywa 2013/11, z zastrzeżeniem dokonania weryfikacji tego przez sąd odsyłający, może mieć zastosowanie do przepisu takiego jak rozpatrywany w postępowaniu głównym.

45 Jeżeli chodzi o trzy elementy zawarte w pytaniu zadanym przez sąd odsyłający i w pierwszej kolejności w odniesieniu do przewidzianego w art. 5 ust. 1-bis dekretu ustawodawczego nr 28/2010 wymogu przeprowadzenia postępowania mediacyjnego jako przesłanki dopuszczalności powództwa odnośnie do sporów będących przedmiotem tego postępowania, prawdą jest, że art. 1 zdanie pierwsze dyrektywy 2013/11 przewiduje możliwość „dobrowolnego" składania przez konsumentów skarg na działania przedsiębiorców do podmiotów ADR.

46 W tym względzie Sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy zgodnie z wykładnią literalną tego art. 1 zdanie pierwsze państwa członkowskie są uprawnione do utrzymania takiego uprzedniego i obowiązkowego skorzystania z mediacji jedynie dla sporów niewchodzących w zakres stosowania tej dyrektywy.

47 Jednakże, zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, przy dokonywaniu wykładni przepisów prawa Unii należy uwzględniać nie tylko ich brzmienie, lecz także ich kontekst oraz cele regulacji, której część przepisy te stanowią (wyrok z dnia 15 października 2014 r., Hoštická i in., C-561/13, EU:C:2014:2287, pkt 29 i przytoczone tam orzecznictwo).

48 W tym względzie, mimo że w art. 1 zdanie pierwsze dyrektywy 2013/11 zastosowano wyrażenie „dobrowolne[…]", należy przypomnieć, że w art. 1 zdanie drugie przewidziano wyraźnie możliwość nałożenia przez państwa członkowskie obowiązku udziału w postępowaniach ADR, pod warunkiem że ustawodawstwo to nie uniemożliwia stronom korzystania z przysługującego im prawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

49 Wykładnia ta znajduje potwierdzenie w art. 3 lit. a) dyrektywy 2008/52, który określa mediację jako zorganizowane postępowanie o dobrowolnym charakterze, bez względu na jego nazwę lub określenie, w którym przynajmniej dwie strony sporu próbują same osiągnąć porozumienie w celu rozwiązania ich sporu. Postępowanie takie może bowiem zostać zainicjowane przez strony albo może je zaproponować lub zarządzić sąd, lecz może je także nakazać prawo państwa członkowskiego. Ponadto zgodnie z art. 5 ust. 2 dyrektywy 2008/52 akt ten pozostaje bez uszczerbku dla ustawodawstwa krajowego, które nakłada obowiązek skorzystania z mediacji, pod warunkiem że ustawodawstwo to nie utrudnia stronom korzystania z ich prawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

50 Jak wynika z motywu 13 dyrektywy 2008/52, dobrowolny charakter mediacji polega zatem nie na wolności stron co do ewentualnego wszczęcia tego procesu, lecz na tym, że „strony same zajmują się przeprowadzeniem postępowania i mogą je organizować zgodnie ze swoim życzeniem oraz zakończyć je w dowolnym terminie".

51 Wobec powyższego, tym, co istotne, jest nie obowiązkowy lub fakultatywny charakter systemu mediacji, lecz fakt, by zagwarantowane było prawo dostępu do wymiaru sprawiedliwości. W tym celu, jak wskazuje rzecznik generalny w pkt 75 opinii, państwa członkowskie zachowują pełną autonomię legislacyjną, pod warunkiem że zachowana jest skuteczność (effet utile) dyrektywy 2013/11.

52 W związku z tym fakt, że prawo krajowe, takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, nie tylko ustanowiło pozasądową procedurę mediacyjną, ale, co więcej, wprowadziło obowiązek skorzystania z niej przed odwołaniem się do organu sądowego, nie stoi na przeszkodzie realizacji celu dyrektywy 2013/11 (zob. analogicznie wyrok z dnia 18 marca 2010 r., Alassini i in., od C-317/08 do C-320/08, EU:C:2010:146, pkt 45).

53 Jest wprawdzie bezsporne, że poprzez uzależnienie dopuszczalności powództw sądowych w sprawach określonych w art. 5 ust. 1-bis dekretu ustawodawczego nr 28/2010 od podjęcia obligatoryjnej próby mediacyjnej rozpatrywane w postępowaniu głównym przepisy krajowe wprowadzają dodatkowy etap, który należy pokonać przed uzyskaniem dostępu do sądu. Warunek ten może mieć wpływ na zasadę skutecznej ochrony sądowej (zob. podobnie wyrok z dnia 18 marca 2010 r., Alassini i in., od C-317/08 do C-320/08, EU:C:2010:146, pkt 62).

54 Niemniej jednak z utrwalonego orzecznictwa Trybunału wynika, że prawa podstawowe nie mają charakteru bezwzględnego. Mogą one podlegać ograniczeniom, pod warunkiem że ograniczenia te rzeczywiście odpowiadają celom interesu ogólnego, jakim służy omawiane działanie, i że nie powodują z punktu widzenia realizowanych celów nieproporcjonalnej oraz niedopuszczalnej ingerencji w samą istotę praw w ten sposób gwarantowanych (wyrok z dnia 18 marca 2010 r., Alassini i in., od C-317/08 do C-320/08, EU:C:2010:146, pkt 63 i przytoczone orzecznictwo).

55 Jak wskazał rzecznik generalny w pkt 81 opinii, mimo że wyrok z dnia 18 marca 2010 r., Alassini i in. (od C-317/08 do C-320/08, EU:C:2010:146), dotyczy postępowania pojednawczego, tok rozumowania przyjęty przez Trybunał w ramach tego wyroku można zastosować do przepisów krajowych, które czynią obowiązkowym korzystanie z innych procedur pozasądowych, takich jak postępowanie mediacyjne rozpatrywane w postępowaniu przed sądem odsyłającym.

56 W związku z powyższym, jak wskazano w istocie w motywie 45 dyrektywy 2013/11, państwa członkowskie mają swobodę wyboru środków uznanych przez siebie za odpowiednie, aby zmierzać do tego, by dostęp do wymiaru sprawiedliwości nie był utrudniony, zważywszy, że z jednej strony fakt, iż rozstrzygnięcie postępowania ADR nie jest wiążące dla stron, a z drugiej strony fakt, że podczas trwania takiego postępowania nie upływa termin przedawnienia, stanowią dwa środki, które między innymi są odpowiednie do osiągnięcia tego celu.

57 W odniesieniu do wiążącego charakteru rozstrzygnięcia postępowania ADR art. 9 ust. 2 lit. a) dyrektywy 2013/11 wprowadza wymóg, by państwa członkowskie zapewniały, aby strony miały możliwość wycofania się z tego postępowania na dowolnym etapie, jeżeli nie będą zadowolone z jego skuteczności lub z jego przebiegu. Co więcej, zgodnie z art. 9 ust. 2 lit. b) wspomnianej dyrektywy po zakończeniu postępowania ADR rozwiązanie jest tylko proponowane stronom, które mają wybór, by na to rozwiązanie się zgodzić, nie zgodzić się na nie lub zastosować się do niego.

58 Mimo że art. 9 ust. 3 dyrektywy 2013/11 ustanawia, że przepisy krajowe mogą przewidzieć, iż wynik postępowań ADR jest wiążący dla przedsiębiorców, to możliwość ta wymaga, by konsument wcześniej przyjął zaproponowane rozwiązanie.

59 Co do terminu przedawnienia, art. 12 dyrektywy 2013/11 przewiduje, że państwa członkowskie zapewniają, aby upływ terminu przedawnienia w trakcie postępowania ADR, którego wynik nie jest wiążący, nie pozbawiał stron, które próbują rozwiązać spór, możliwości wszczęcia w późniejszym czasie postępowania sądowego dotyczącego tego sporu.

60 Ponadto zgodnie z art. 8 lit. a) dyrektywy 2013/11 postępowanie ADR powinno być dostępne dla obu stron w formie internetowej i nieinternetowej, bez względu na ich siedzibę lub miejsce zamieszkania.

61 Wymóg przeprowadzenia postępowania mediacyjnego jako przesłanka dopuszczalności powództwa sądowego może zatem okazać się zgodny z zasadą skutecznej ochrony sądowej, o ile postępowanie to nie prowadzi do wydania decyzji wiążącej dla stron, nie opóźnia w istotny sposób wniesienia powództwa sądowego, powoduje zawieszenie biegu przedawnienia dochodzonych praw i nie wiąże się z ponoszeniem kosztów przez strony, chyba że koszty te są nieznaczne, pod warunkiem wszakże, iż droga elektroniczna nie stanowi jedynego sposobu dostępu do rzeczonego postępowania pojednawczego i że możliwe jest zastosowanie środków tymczasowych w szczególnych przypadkach, kiedy wymaga tego nagła sytuacja (zob. podobnie wyrok z dnia 18 marca 2010 r., Alassini i in., od C-317/08 do C-320/08, EU:C:2010:146, pkt 67).

62 Do sądu odsyłającego należy zatem zbadanie, czy będące przedmiotem postępowania głównego ustawodawstwo krajowe, a w szczególności art. 5 dekretu ustawodawczego nr 28/2010 oraz art. 141 kodeksu konsumenta, zmienionego dekretem ustawodawczym nr 130/2015, nie uniemożliwia stronom korzystania z ich prawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości zgodnie z wymogiem art. 1 dyrektywy 2013/11, w zakresie, w jakim ustawodawstwo to spełnia wymogi przedstawione w powyższym punkcie.

63 W tym zakresie wymóg przeprowadzenia postępowania mediacyjnego jako przesłanka dopuszczalności powództwa sądowego jest bowiem zgodny z art. 1 dyrektywy 2013/11.

64 W drugiej kolejności, co do obowiązku korzystania przez konsumenta z pomocy adwokata w celu wszczęcia postępowania mediacyjnego, odpowiedź na to pytanie wynika z brzmienia art. 8 lit. b) dyrektywy 2013/11. Artykuł ten, dotyczący skuteczności postępowania, stanowi bowiem, że państwa członkowskie zapewniają, by strony mogły uczestniczyć w postępowaniu ADR bez obowiązku korzystania z pomocy prawnika lub doradcy prawnego. Co więcej, art. 9 ust. 1 lit. b) wspomnianej dyrektywy przewiduje, że strony powinny zostać poinformowane o tym, iż nie są zobowiązane do korzystania z pomocy prawnika lub doradcy prawnego.

65 W związku z powyższym ustawodawstwo krajowe nie może wprowadzać wymogu, by konsument uczestniczący w postępowaniu ADR obowiązkowo korzystał z pomocy adwokata.

66 Na koniec, w trzeciej kolejności, jeżeli chodzi o kwestię, czy dyrektywę 2013/11 należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie przepisowi prawa krajowego, zgodnie z którym to przepisem konsumenci mogą wycofać się z postępowania mediacyjnego jedynie w sytuacji, gdy wykażą istnienie uzasadnionej przyczyny na poparcie tej decyzji, pod groźbą sankcji w ramach późniejszego postępowania sądowego, należy uznać, iż taki wymóg może ograniczać prawo dostępu stron do wymiaru sprawiedliwości, co jest niezgodne z celem dyrektywy 2013/11, przypomnianym w jej art. 1. Ewentualne wycofanie się konsumenta z postępowania ADR nie może pociągać za sobą niekorzystnych dla niego konsekwencji w ramach postępowania sądowego w sprawie, która była lub powinna być przedmiotem tego postępowania.

67 Powyższy pogląd znajduje swoje potwierdzenie w brzmieniu art. 9 ust. 2 lit. a) dyrektywy 2013/11, który, jeśli chodzi o postępowania ADR mające na celu rozstrzygnięcie sporu poprzez zaproponowanie rozwiązania, nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia, by strony miały możliwość wycofania się z postępowania na dowolnym etapie, jeżeli nie będą zadowolone ze skuteczności lub z przebiegu tego postępowania.

68 Ten sam przepis precyzuje także, iż w przypadku gdy ustawodawstwo krajowe przewiduje obowiązkowy udział przedsiębiorców w postępowaniach ADR, owo uprawnienie do wycofania się przysługuje konsumentowi – i jedynie jemu.

69 W konsekwencji dyrektywę 2013/11 należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie ustawodawstwu krajowemu ograniczającemu uprawnienie konsumentów do wycofania się z postępowania mediacyjnego jedynie w sytuacji, gdy owi konsumenci wykażą istnienie uzasadnionej przyczyny na poparcie tej decyzji.

70 Niemniej jednak należy przypomnieć, że na rozprawie rząd włoski oświadczył, iż nałożenie grzywny przez sąd w późniejszym postępowaniu jest przewidziane jedynie w przypadku nieuczestniczenia strony w postępowaniu mediacyjnym bez uzasadnionej przyczyny, a nie w przypadku jej wycofania się z tego postępowania. Jeśli ma to miejsce, czego zbadanie należy do sądu odsyłającego, dyrektywa 2013/11 nie stoi na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu umożliwiającemu konsumentowi odmówienie uczestnictwa w uprzednim postępowaniu mediacyjnym jedynie z uzasadnionej przyczyny, w zakresie, w jakim może je on zakończyć bez ograniczeń zaraz po pierwszym spotkaniu z mediatorem.

71 W świetle powyższych rozważań na pytanie drugie należy odpowiedzieć, że:

— dyrektywę 2013/11 należy interpretować w ten sposób, że nie stoi ona na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, takiemu jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które przewiduje skorzystanie z mediacji w przypadku sporów, o których mowa w art. 2 ust. 1 tej dyrektywy, jako przesłankę dopuszczalności powództwa sądowego w tych samych sprawach, w zakresie, w jakim wymóg taki nie uniemożliwia stronom korzystania z ich prawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości;

— natomiast wspomnianą dyrektywę należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, takiemu jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które przewiduje, iż w trakcie takiej mediacji konsumenci powinni korzystać z pomocy adwokata i że mogą wycofać się z postępowania mediacyjnego, jedynie jeśli wykażą istnienie uzasadnionej przyczyny na poparcie tej decyzji.

W przedmiocie kosztów

72 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/11/UE z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie alternatywnych metod rozstrzygania sporów konsumenckich oraz zmiany rozporządzenia (WE) nr 2006/2004 i dyrektywy 2009/22/WE (dyrektywę w sprawie ADR w sporach konsumenckich) należy interpretować w ten sposób, że nie stoi ona na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, takiemu jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które przewiduje skorzystanie z postępowania mediacyjnego w przypadku sporów, o których mowa w art. 2 ust. 1 dyrektywy tej dyrektywy, jako przesłankę dopuszczalności powództwa sądowego w tych samych sprawach, w zakresie, w jakim wymóg taki nie uniemożliwia stronom korzystania z ich prawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości.

Natomiast wspomnianą dyrektywę należy interpretować w ten sposób, że stoi ona na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, takiemu jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które przewiduje, iż w trakcie takiej mediacji konsumenci powinni korzystać z pomocy adwokata i że mogą wycofać się z postępowania mediacyjnego, jedynie jeśli wykażą istnienie uzasadnionej przyczyny na poparcie tej decyzji.

Podpisy